

Міністерство освіти і науки України
ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методичні рекомендації для здобувачів
вищої освіти ПДАФКіС

Дніпро – 2020

Микитчик О.С. Самостійна робота здобувачів вищої освіти: Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти ПДАФКіС. Дніпро, 2020. 27 с.

На основі законодавчих актів України про освіту, нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та інших нормативних документів узагальнено вимоги щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Методичні рекомендації містять види, форми і методи самостійної роботи здобувачів I-III рівнів вищої освіти; змістовний опис організації самостійної роботи здобувачів, в тому числі психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи; особливості керівництва самостійною роботою тощо.

Рецензенти: кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, декан факультеті фізичної культури і спорту **Долбишева Н.Г.**
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри ТМФВ **Степанова І.В.**

Автор-розробник: **Микитчик О.С.**, к.фіз.вих., доцент кафедри водних видів спорту.

СХВАЛЕНО на засіданні науково-методичної ради ПДАФКіС.
Протокол № 2 від «25» лютого 2020 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Види самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	5
Форми та методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	10
Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	12
Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи	17
Мотивація здобувачів вищої освіти до самостійної роботи.....	22
Керівництво самостійною роботою здобувачів вищої освіти.....	22
Контроль та оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти	25
Література	26

ПЕРЕДМОВА

Однією з найважливіших стратегічних завдань сучасної вищої освіти є формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Наразі суспільство висуває високі вимоги до рівня підготовки фахівця, до професійних навичок, здатності приймати самостійні рішення, вмінню вибирати в значному обсязі інформацію, яка необхідна для поставленого завдання, опрацювати її та використовувати.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти – це основна форма організації навчання, яка включає різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, що здійснюється на аудиторних та поза аудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей здобувачів вищої освіти під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі, постійний зовнішній контроль замінюється самоконтролем і активна роль у навчанні більше належить здобувачу вищої освіти, що формує їх пізнавальні здібності та спрямованість на безперервну самоосвіту.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти забезпечується системою навчально-методичного забезпечення, що передбачено робочою програмою навчальної дисципліни:

- підручниками;
- навчальними та методичними посібниками;
- конспектами лекцій;
- збірниками завдань;
- комплектами індивідуальних семестрових завдань;
- практикумами;
- методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання окремих завдань;
- електронними та іншими навчально-методичними матеріалами тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів вищої освіти повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку їх самих.

Самостійна робота включає:

- опрацювання навчального матеріалу;
- виконання індивідуальних завдань;
- науково-дослідну роботу.

Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова, навчально-методична, навчальна, періодична й інша неперіодична література.

Самостійна робота з вивчення навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в бібліотеці ПДАФКіС, навчальних кабінетах, комп'ютерному класі, науковій лабораторії, у домашніх умовах, а також у дистанційній формі за використанням системи підтримки дистанційного навчання тощо.

При організації самостійної роботи з використанням складного обладнання, установок, інформаційних систем (комп'ютерних баз даних,

систем автоматизованого проектування, автоматизованих навчальних систем тощо) забезпечується можливість одержання необхідної консультації або допомоги з боку спеціалістів кафедри.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим. Форми контролю визначаються робочою програмою навчальної дисципліни і можуть включати виконання контрольних робіт, включених до навчального плану, курсових робіт, індивідуальних завдань, тестів, розрахунково-графічних робіт, рефератів, винесення самостійно засвоєного матеріалу на підсумковий семестровий контроль (разом з матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять) тощо.

Формування професійних компетенцій знаходиться в тісному зв'язку з досвідом організації самостійної роботи, накопиченим за роки здобуття освіти. Тому набуття здобувачем вищої освіти навичок самостійного отримання знань, самоосвіти за роки навчання в академії є важливою складовою вищої освіти.

Цілі самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти у сучасній вищій школі:

- засвоєння теоретичних знань;
- формування загально-навчальних умінь і навичок;
- формування мотивації до самоосвіти протягом професійної діяльності;
- розвиток пізнавальних інтересів і здібностей;
- розвиток критичного мислення;
- розвиток морально-вольових якостей особистості;
- формування ставлення до навколишнього світу та його соціальних проявів;
- формування вмінь самоорганізації власної життєдіяльності, її самоаналізу і самооцінки тощо;
- формування готовності до професійної діяльності в умовах високої конкуренції, що потребує постійної самоосвіти та підвищення професіоналізму.

Функції самостійної роботи:

Пізнавальна – визначається засвоєнням здобувачем вищої освіти систематизованих знань з певної дисципліни.

Самоосвітня – формує вміння і навички самостійного отримання, оновлення і творчого застосування знань і практичних навичок.

Прогностична – розвиває вміння здобувача вищої освіти вчасно передбачати і оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Виховна – формує самостійність не тільки як сукупність умінь і навичок, але й як рису характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні особистості сучасного фахівця.

Здобувачі вищої освіти повинні не лише брати активну участь у процесі сприйняття та засвоєння знань, а також мати стосовно них власну позицію, бути спроможними застосувати вивчене на практиці, творчо переосмислювати, співвідносити здобуті результати діяльності з перспективами своєї майбутньої професії.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти є одним з компонентів освітнього процесу, а тому, як і всі його складові, являє собою систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Процес активізації самостійної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти визначається більш ефективним при дотриманні певних умов:

- забезпечення єдності освітньої, розвивальної та виховної цілей процесу навчання;

- використання педагогічно обґрунтованих принципів навчання;

- забезпечення емоційності навчання і створення сприятливої атмосфери;

- динамічність, різноманітність методів, прийомів, форм і засобів викладання і навчання, їх спрямованість на розвиток активної дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, надання пріоритетів методам і формам активного навчання;

- орієнтація здобувачів вищої освіти на систематичну самостійну роботу, забезпечення регулярності й ефективності контролю та оцінки успішності здобувачів вищої освіти;

- комплексне і педагогічно доцільне використання технічних засобів навчання та нових інформаційних технологій;

- використання системи психологічних і педагогічних стимуляторів активної навчальної діяльності.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти базується на:

- державних стандартах вищої освіти;

- робочих навчальних планах (навчальний час, відведений на самостійну роботу здобувача вищої освіти, регламентується навчальним робочим навчальним планом і повинен складати не менше, ніж $\frac{1}{2}$ загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення окремої навчальної дисципліни при обсязі одного кредиту ЄКТС – 30 годин);

- робочих програмах навчальних дисциплін, які структуровані на змістові модулі.

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійну роботу здобувачів вищої освіти можна класифікувати за різними критеріями:

За характером керівництва і способом здійснення контролю:

аудиторна – під час занять та позанавчальний час у навчальних аудиторіях%

позааудиторна – за місцем проживання, бібліотечно-інформаційна тощо;

колективна – під контролем викладача індивідуальні заняття з викладачем

За видами діяльності:

навчально-пізнавальна – через мислення, аналіз, синтез тощо;

професійна – певні конкретні дії здобувача вищої освіти, що їх виконують фахівці під час професійної діяльності.

За рівнем обов'язковості діяльності:

обов'язкова – визначена навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань; підготовка до лекцій та занять; різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, різних видів практик; підготовка і захист дипломних та курсових робіт тощо);

рекомендована – участь у роботі наукових гуртків, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей тощо

ініційована – участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання тощо.

За рівнем прояву творчості:

репродуктивна – що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення таблиць, моделювання схем, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

реконструктивна – передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез тощо евристична – спрямована на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудова технологічних карт, розв'язання творчих завдань);

дослідницька – орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування, теоретичні дослідження та ін.)

За інтенсивністю:

систематична – здобувачі вищої освіти виконують приблизно рівномірно в однакових обсягах протягом семестру чи навчального року;

акордна (авральна) – здобувачі вищої освіти виконують нерівномірно, особливо інтенсивно в кінці семестру перед змістовим чи модульним контролем.

У закладі вищої освіти самостійну, індивідуальну та самоосвітню роботу організують у двох основних напрямках:

1. Інтенсифікація самостійної роботи в процесі аудиторних занять. Реалізація цього напрямку вимагає від викладача розроблення нових методик і форм організації аудиторних занять, які забезпечуватимуть формування високого рівня самостійності здобувачів вищої освіти і поліпшення якості підготовки.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій, семінарських і практичних занять, виконання лабораторних завдань, проведення консультацій, колоквиумів та ін.

У процесі читання лекцій необхідно підсилити їх методологічну роль в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти (висвітлити основні теоретичні підходи до планування й організації самостійної роботи, діагностики її результатів), контролювати засвоєння змісту навчального матеріалу через експрес-опитування з конкретної теми, тестовий контроль,

опитування у формі гри, міні-бесіди, міні-диспуту, розв'язування завдань, аналіз ситуацій та ін.

На практичних і семінарських заняттях для організації самостійної роботи необхідно створити банк диференційованих завдань, ситуацій, задач для самостійного розв'язування. Під час семінарських і лабораторних занять самостійну роботу можна організовувати індивідуально і групами (розроблення проекту, моделювання ситуації, її аналіз). Публічне обговорення і захист свого варіанта проекту підвищує роль самостійної роботи, формує у майбутніх фахівців прагнення якісно виконати завдання. За інтенсивністю систематична – здобувачі вищої освіти виконують приблизно рівномірно в однакових обсягах протягом семестру чи навчального року акордна (авральна) – здобувачі вищої освіти виконують нерівномірно, особливо інтенсивно в кінці семестру перед змістовим чи модульним контролем такого підходу змінюється ставлення до лекцій, оскільки без розуміння теорії неможливо успішно виконати роботу, яка часто має дослідницький характер.

2. Самостійна робота в позааудиторний час.

До основних видів позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти належать:

- виконання домашніх завдань різного характеру, індивідуальних навчально-дослідних (розв'язування задач, переклад і переказ текстів, добір і вивчення літературних джерел, планів-конспектів тощо);
- підготовка і написання рефератів, доповідей, тез та інших письмових робіт;
- виконання курсових робіт;
- підготовка до семінарських і практичних занять, участі в конференціях, олімпіадах, конкурсах тощо;
- підготовка до державної атестації, виконання випускових кваліфікаційних робіт.

Важливою умовою ефективності позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти є осмислення, аналіз та систематизація навчального матеріалу, поповнення і поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок, а також контроль результатів досягнення.

До основних видів виконання самостійної роботи здобувачами вищої освіти належать:

- пошук наукової літератури за певною темою;
- розв'язування задач;
- есе (реферат);
- вирішення проблем;
- виконання певної практичної роботи;
- аналіз ситуаційних вправ;
- створення ситуаційних вправ;
- створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу.

Види самостійної роботи, які допомагають здобувачам вищої освіти в опануванні навчального матеріалу представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Самостійна робота в процесі навчання

Спрямованість самостійної роботи	Види самостійної роботи здобувачів вищої освіти
Оволодіння знаннями	читання тексту(підручника, першоджерела, додаткової літератури тощо)
	складання плану тексту
	графічне зображення структури тексту
	конспектування тексту, виписки з тексту і т.д.
	робота з довідковою літературою
	ознайомлення з нормативними та правовими документами
	навчально-методична та науково-дослідна робота
	використання комп'ютерної техніки, мережі Інтернет та ін.
Закріплення та систематизація знань	робота з конспектом лекції
	обробка тексту, повторна робота над навчальними матеріалами та підручниками, першоджерелами, додаткової літератури, аудіо- і відеозаписів
	складання таблиць для систематизації навчального матеріалу
	заповнення робочого зошита
	підготовка відповідей на контрольні питання
	аналітична обробка тексту
	підготовка мультимедійної презентації та доповідей до виступу на семінарі (конференції, круглому столі тощо)
	підготовка реферату
	тестування
	Формувати вміння
виконання розрахунків (графічні та розрахункові роботи)	
вирішення професійних кейсів і варіативних завдань	
підготовка до контрольних робіт	
підготовка до тестування	
підготовка до ділових ігор	
проектування та моделювання різних видів і компонентів професійної діяльності	
дослідно-експериментальна робота	
аналіз професійних умінь з використанням аудіо- та відеотехніки	

Пошук наукової літератури за певною темою. Підготовкою викладачем теми за курсом або його частини з подальшим наданням їх здобувачам вищої освіти, які мають у бібліотеці та в системі Internet підібрати відповідну

літературу. Доцільним є визначення певної кількості позицій або проведення змагання щодо більшої кількості літературних джерел, знайдених здобувачами вищої освіти. Перший варіант доцільно використовувати, якщо здобувачі вищої освіти шукають літературу за індивідуально визначеними темами, другий – якщо подана одна тема для всіх здобувачів вищої освіти.

Розв’язування задач. Розробка викладачем задач за певними розділом курсу і розв’язання їх у письмовому вигляді. Залежно від складності та обсягу роботи над конкретним завданням можна пропонувати одну або декілька задач кожному здобувачу вищої освіти або групі здобувачів вищої освіти (2-5 осіб). Звіти про розв’язання здобувачі вищої освіти можуть надавати письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед групою здобувачів вищої освіти. У разі надання всім здобувачам вищої освіти однакових задач доцільним є порівняння якості розв’язання їх кожним здобувачем вищої освіти. У разі надання кожному здобувачу вищої освіти різних задач доцільним є обговорення розв’язання задач на практичному занятті перед загальною групою здобувачів вищої освіти з метою отримання здобувачами вищої освіти більшої кількості інформації.

Есе (реферат). Викладач визначає тему або індивідуальні теми для есе. Як правило, теми для есе мають бути проблемними й передбачають викладення власного бачення без використання навчальної або наукової літератури. Підготовка есе (реферату) по одному з питань програми (на вибір здобувача вищої освіти) є самостійною домашньою письмовою роботою.

Критерієм оцінки есе є такі параметри:

- виразно сформульована проблема;
- обґрунтування актуальності проблеми;
- короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми;
- логічна послідовність та аргументованість викладу змісту есе;
- наявність власної (авторської) позиції; зв’язок змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними);
- наявність висновку і посилань на джерела.

Не зараховуються есе, які є плагіатом або передруком текстів з підручника чи Інтернету.

Вирішення проблем. Викладачем пропонується проблемна ситуація, яку здобувачі вищої освіти мають сформулювати як проблему, перевести її у завдання та вирішити. Організувати цю роботу можна аналогічно до розв’язування задач.

Виконання певної практичної роботи. Відповідно до курсу або спецкурсу здобувачі вищої освіти отримують практичне завдання, виконують його і подають короткий письмовий звіт або відповідний результат роботи викладачу.

Аналіз ситуаційних вправ. Викладачем розробляються (підбираються) ситуаційні вправи за певними розділом курсу з пропозицією щодо їх розв’язання у письмовому вигляді. Залежно від складності та обсягу роботи

можна запропонувати аналіз ситуаційного завдання окремо кожному здобувачу вищої освіти або групі здобувачів вищої освіти (2-5 осіб). Звіт про аналіз ситуаційної вправи здобувачами вищої освіти надається письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед загальною групою здобувачів вищої освіти. У разі надання всім здобувачам вищої освіти однакової ситуаційної вправи доцільним є здійснення порівняння якості розв'язання. У разі надання здобувачам вищої освіти різних ситуаційних вправ ефективним є обговорення аналізу ситуаційних вправ на практичному занятті із групою здобувачів вищої освіти.

Створення ситуаційних вправ. Кожному здобувачу вищої освіти індивідуально або групі здобувачів вищої освіти можна запропонувати розробити ситуаційні вправи з певної теми курсу.

Створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу. Надання викладачем здобувачам вищої освіти навчального матеріалу (певний розділ підручника) з пропозицією його опрацювання та представлення змісту розділу у вигляді візуальної схеми тощо. Схеми, які створені здобувачами вищої освіти, доцільно представити та обговорити на практичному занятті або лекції.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Форми та методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти як виду навчальної діяльності, спрямовані на формування пізнавальних здібностей здобувача вищої освіти, їх спрямованість на безперервну самоосвіту й тісно пов'язані між собою.

Форми навчання відображають організаційну складову освітнього процесу, а методи – процесуальні, методичні складові.

Форми самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- індивідуальні (реферативні повідомлення, курсова, дипломна робота, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади);
- групові (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках);
- масові (проектне навчання, програмоване навчання).

Методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- проблемно-пошукові;
- проектного навчання;
- колективної розумової діяльності;
- застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій

Проблемно-пошукові методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, застосування яких спонукає здобувачів вищої освіти до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію

подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення і, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності здобувачів вищої освіти. Ідеальним результатом навчання за проблемно-пошуковими методами є вироблення вміння раціонально застосовувати всі складові системи цих методів у розвитку та взаємозв'язку.

Метод проектного навчання спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи, використання якого передбачає чітке визначення дидактичних завдань, які здобувачі вищої освіти вирішують у навчальній діяльності за різними типами проектів.

Упровадження методу в освітній процес потребує певних затрат часу на попередню підготовку. Основними вимогами до використання методу проектів є:

- колективна та індивідуальна діяльність здобувачів вищої освіти;
- визначення проблеми, яка потребує комбінованих знань здобувачів вищої освіти щодо планування дій, спрямованих на розв'язання;
- використання науково-дослідницьких методів; – складання плану роботи над проектом;
- фіксування проміжних результатів;
- результати застосування методу проектів повинні мати навчальну практичну значущість.

Сутність методів колективної розумової діяльності полягає в колективній творчості з метою вирішення певних завдань підвищеної складності, що сприяє підвищенню рівня інтелектуального розвитку, виявленню творчих здібностей здобувачів вищої освіти, розвитку творчого мислення, підвищенню рівня самостійності, формуванню навичок колективної роботи, поліпшенню комунікативних навичок, емоційного стану здобувачів вищої освіти.

Методи колективної розумової діяльності вирізняються новизною, більшою мобільністю у виборі напрямів розв'язання проблеми, більшою самостійністю й творчістю її учасників, комплексним підходом до вирішення проблеми.

Використання методу застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у навчанні під час самостійної роботи має такі переваги:

- мобільність на основі реалізації технічних можливостей, здійснення педагогічної корекції і безперервного зворотного спілкування та зв'язку;
- оновленість та актуалізація інформації;
- індивідуалізація і контроль темпу та ступеня складності навчального матеріалу та завдань;
- полісенсорність, тобто вплив на різноманітні почуття людини;
- мультимедіальність, тобто можливість апаратного та програмного поєднання чи злиття в одному пристрої багатьох функцій і засобів інформації;
- інтерактивність, тобто здатність до машинного діалогу в системі «людина – комп'ютер», що забезпечує здобувачу вищої освіти суб'єктивне відчуття успішності;

- симуляційність, тобто можливість імітації дійсних явищ, процесів чи дії пристроїв;

- комунікативність, тобто здатність до забезпечення за допомогою мережі візуального, звукового чи символного зв'язку з іншою особою (з іншим комп'ютером або устаткуванням);

- віртуалізація, тобто здатність до творення уявного світу, який називають віртуальною дійсністю;

- трансформація змісту, методів і форм навчання, організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для здобувачів вищої освіти різнорівневої підготовки;

- об'єктивність контролю за станом засвоєння навчання для здобувачем вищої освіти необхідного навчального матеріалу.

З метою підвищення ефективності супроводу самостійної роботи здобувачів вищої освіти при застосуванні інформаційно-комп'ютерних технологій, як правило, використовуються освітні сайти, електронні підручники, посібники, методичні рекомендації, тестові контрольні завдання, електронна аудіовізуальна наочність тощо.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Головним завданням організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти є використання традиційних та інноваційних форм і методів навчання, які, доповнюючи один одного, становлять єдину систему, з подальшою адаптацією до особливостей освітнього процесу у вищому навчальному закладі з метою оптимізації навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців. Якість планування, організацій та контролю самостійної роботи визначає ефективність процесу навчання.

Організацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти забезпечують факультет, кафедри, викладачі, бібліотека, комп'ютерний клас тощо.

Факультети:

- планують обсяг самостійної роботи здобувачів вищої освіти;

- інформують здобувачів вищої освіти та викладачів про графік проведення модульного контролю по факультету;

- контролюють дотримання графіку навчального процесу на факультеті.

Кафедри ПДАФКіС:

- визначають основні напрями, зміст, форми та методи підготовки здобувачів вищої освіти до самостійної роботи, формують мотивацію до одержання знань та навичок;

- визначають конкретний зміст, обсяг матеріалу для самостійного вивчення з кожної дисципліни у відповідності до навчального плану;

- визначають спосіб викладення навчального матеріалу в методичній літературі (навчальних посібниках, методичних вказівках тощо) в доступній для ефективного засвоєння формі;

- визначають бюджет часу здобувача вищої освіти, необхідний для засвоєння певного обсягу матеріалу з кожної конкретної дисципліни;
- визначають основні напрями наукової роботи здобувачі вищої освіти;
- забезпечують та здійснюють контроль за організацією та якістю виконання самостійної роботи, аналіз ефективності самостійної роботи, внесення коректив з метою активізації та удосконалення самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Викладачі ПДАФКіС:

ознайомлюють здобувачів вищої освіти:

- з формами та методами організації навчального процесу в академії, основами наукової організації праці, методикою самостійної роботи, критеріями оцінювання якості самостійної роботи;

- метою, засобами, трудомісткістю, строками виконання, формами контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти;

формують:

- навички роботи з підручниками, класичними першоджерелами та сучасною науковою літературою;

- навички пошуку оптимальних варіантів відповідей, розрахунків, рішень;

- навички науково-дослідної роботи;

демонструють:

- власним прикладом переваги самостійності та нові технології викладання, перетворюючи лекції з репродуктивних (повідомлення інформації) на проблемні, інтерактивні, а потім на аналітичні за результатами самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

проводять, здійснюють:

- групові та індивідуальні консультації;

- систематичний контроль за виконанням здобувачами вищої освіти завдань, рекомендованих до самостійного опрацювання;

- аналіз та оцінку роботи здобувача вищої освіти. Наукова бібліотека: – організовує консультації з бібліографії з метою формування у здобувачів вищої освіти навичок пошуку інформації, вміння орієнтуватися в довідково-бібліографічному апараті бібліотеки, інформаційних системах і базах даних;

- надає здобувачам вищої освіти допомогу в організації роботи з навчально-методичною літературою.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти – це діяльність викладача з метою залучення всіх здобувачів вищої освіти до систематичного й продуктивного самостійного навчання.

Продуктивність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від ефективності її організації та складається з двох етапів:

1. *Початкова організація* – передбачає безпосередню участь викладача у діяльності здобувачів вищої освіти з визначенням завдань, контролю та аналізу результатів самостійної роботи здобувача вищої освіти.

2. *Самоорганізація* – передбачає формування знань здобувачів вищої освіти завдяки самостійному опануванню теми (розділу).

Успішність самостійної роботи здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від уміння викладача організувати кожен з етапів.

Керівна роль викладача в організації самостійної роботи можлива за таких умов:

1. **Часова.** Викладач, визначаючи обсяг самостійної роботи, має враховувати тижневий бюджет навчального плану здобувачів вищої освіти та темп їхньої роботи. Орієнтовними витратами на самостійну роботу вважається таке співвідношення: на одне аудиторне заняття – дві години самостійної роботи, решта часу навчального тижня передбачена для виконання індивідуальних завдань, написання рефератів, курсових, випускних робіт.

2. **Систематична.** Передбачає планування самостійної роботи з метою усунення нерівномірності її виконання, враховуючи тижневе навантаження за навчальним планом. Усі завдання щодо написання рефератів, індивідуальних завдань, кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти повинні отримувати на початку семестру.

3. **Мотиваційно-цільова.** Доведення до свідомості здобувачів вищої освіти значення самостійної роботи здобувачів вищої освіти як засобу опанування професійних компетенцій, навичок самоосвіти. Починаючи з першого курсу здобувачів вищої освіти мотивуються на щоденну самостійну роботу.

4. **Процесуальна.** Передбачає навчання здобувачів вищої освіти виконувати технологічні уміння, зокрема структурування самостійної роботи (проекування виконання етапів роботи в часі тощо); здійснення пошуку необхідної інформації; опрацювання джерела інформації, здійснення запису прочитаного, проведення самоконтролю якості опрацьованої навчальної роботи.

5. **Психогігієнічна.** Вироблення у здобувачів вищої освіти умінь продуктивно планувати розпорядок дня, виховання культури розумової праці.

6. **Матеріально-технічна.** Відстеження наявності належного бібліотечного фонду, читальних кімнат у гуртожитках тощо. Забезпеченість різноманітними засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

7. **Дидактично-методична.** Постійне надання здобувачам вищої освіти методичних рекомендацій та інструктажів перед новими для них видами самостійної роботи. Розробка завдань різного рівня складності з дисципліни. Підготовка допоміжних методичних матеріалів з метою економії часу. Поєднання групової та індивідуальної форм роботи здобувачів вищої освіти.

8. **Консультативно-коригувальна.** Надання контрольних питань та орієнтирів для самоконтролю здобувачами вищої освіти своєї самостійної роботи та консультативної допомоги здобувачам вищої освіти з урахуванням їх індивідуальних особливостей і рівня складності завдання та коригування результатів.

9. **Контрольна.** Забезпечення діагностики та моніторингу якості виконання самостійної роботи. Винесення на поточний та підсумковий контроль навчального матеріалу дисципліни, передбачений навчальною програмою для засвоєння здобувачем вищої освіти під час самостійної роботи разом із навчальним матеріалом, який опрацьовується під час аудиторних навчальних занять.

10. **Оцінно-результативна.** Використання кредитно-рейтингової системи, що включає накопичувальну систему оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти, його навчальних та особистих досягнень. Результати самостійної роботи здобувачів вищої освіти оцінюються під час практичних, лабораторних, семінарських занять, перевірки усних і письмових завдань, тестів, конспектів тощо, захисту індивідуальних творчих завдань, курсових, дипломних робіт, складання модульних контролів, державних практично орієнтованих іспитів.

Однією з важливих умов розвитку професіоналізму в будь-якій сфері діяльності є **формування** у майбутнього фахівця **вмінь професійної самоорганізації**. Випробовуваною формою організації є складання графіка, в якому зазначаються термін усіх заходів, обсяг часу для самостійної роботи; проведення вхідного контролю, контрольних робіт, лабораторних робіт, курсових робіт, терміни написання рефератів. У графіках повинні вказуватися дати проміжного контролю усіх видів робіт. Доведення графіків самостійної роботи з кожної дисципліни на початку навчального семестру дозволяє здобувачу вищої освіти планувати свою діяльність.

Якісний рівень самостійного опрацювання навчального матеріалу здобувачами вищої освіти значною мірою залежить від навчально-методичного комплексу з кожної дисципліни,

Складові навчально-методичного комплексу:

- навчальна програма з дисципліни структурована на змістові модулі з чітким визначенням змісту й обсягу аудиторної, індивідуальної, самостійної роботи;
- конспект лекцій;
- основні рекомендації здобувачам вищої освіти щодо вивчення конкретної дисципліни (у письмовій формі у вигляді методичних рекомендацій) з критеріями оцінки знань із певної дисципліни;
- методичні рекомендації щодо вивчення окремих тем чи набуття практичних навичок;
- перелік питань, що виносяться на семінарські, практичні, лабораторні заняття;
- пакет контрольних завдань, запитань, тестів для самоперевірки;
- перелік літератури

Загальновідомо, що у людській пам'яті залишається 10% почутого, 50% побаченого та 90% виконаного самостійно. Тому, якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно виконуються завдання, від його

постанови до аналізу отриманих результатів, відбувається засвоєння не менше 90% інформації.

Відповідно до характеру самостійної роботи, участі виконавців розрізняють індивідуальні, індивідуалізовані та колективні її види (табл. 2).

Таблиця 2

Види самостійної роботи

Види самостійної роботи	Види завдань
Індивідуальна	Фронтальні – всі здобувачів вищої освіти отримують однакові завдання
	Групові – кожній групі здобувачів вищої освіти пропонуються різні (неоднакові за складністю) варіанти завдань
	Індивідуальні – окремим здобувачам вищої освіти або всій групі дають різні, але однакові за складністю завдання
Індивідуалізована	Завдання з урахуванням індивідуальних відмінностей у здібностях до навчання
Колективна	Розподіл завдань за групами. При цьому посилюється фактор мотивації, підвищується інтелектуальна активність та забезпечується ефективність навчальної діяльності здобувачів вищої освіти шляхом посилення взаємоконтролю

Доцільною є розробка системи самостійної роботи здобувачів вищої освіти для кожної дисципліни, яка відповідає її особливостям. Завдання до самостійної роботи є необхідною частиною навчально-методичного комплексу дисципліни, який розробляється викладачем. Завдання до самостійної роботи розробляються викладачем разом із навчально-методичним комплексом дисципліни. Обов'язковим є ознайомлення на початку семестру здобувачів вищої освіти із організацією самостійної роботи з дисципліни, а також з формами контролю та критеріями оцінювання.

До основних вимог, які висувуються до поєднання різних видів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти у системі дидактичних завдань, належать:

- застосування різноманітних прийомів організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- урахування специфіки дисципліни, що вивчається, окремих їх розділів і тем під час розробки дидактичних засобів;
- професійна орієнтація (відповідність вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики);
- цілісний характер окремих частин, логічна послідовність і взаємозв'язок;
- доступність у вирішенні;

- забезпечення формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок роботи з різноманітними інформаційними джерелами;
 - наявність взаємозв'язку між темами та навчальними дисциплінами;
 - структурування системи завдань за ступенем їх ускладнення (збільшення обсягу, змісту, джерел знань, способів управління і контролю);
 - забезпечення різного ступеня складності та варіативності завдань.
- Використання різних видів навчально-методичного комплексу з його складовими під час виконання самостійної роботи наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Використання навчально-методичного комплексу

Вид самостійної роботи	Складові навчально-методичного комплексу
Опрацювання теоретичного матеріалу	Підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, опорні лекції
Підготовка до практичних занять	Методичні рекомендації до практичних занять
Підготовка до лабораторних занять	Методичні рекомендації до лабораторних занять
Виконання індивідуальних завдань	Методичні рекомендації до індивідуальних завдань
Підготовка до різних видів контролю (змістового, модульного, атестації) завдань	Перелік питань підготовки до різних видів контролю, зразки контрольних завдань, збірки тестових

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Найбільш суттєвою рисою сучасного підходу до вирішення актуальних проблем підвищення якості вищої фармацевтичної освіти є підготовка особистості до самостійної, проблемно-пошукової діяльності, в результаті якої формується професійна мобільність, необхідність самовдосконалюватися, набувати нові знання, підвищувати професіоналізм та конкурентоспроможність на ринку праці.

Самостійна робота – це діяльність особистості, що базується на педагогічних і психологічних закономірностях, детермінується змістом, методами організації навчання, індивідуально-типологічними особливостями здобувачів вищої освіти.

Метою цієї діяльності є не лише формування у здобувачів вищої освіти уміння самостійно поповнювати свої знання, вільно орієнтуватися у потоці наукової інформації, а й активності та самостійності, здатності організувати та реалізувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги.

Головне завдання викладачів полягає у тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти самостійно підбирати необхідну наукову літературу та опрацьовувати її, формувати творчу особистість, здатну до самовдосконалення

і самоосвіти. Самостійна робота є однією з форм навчально-пізнавальної діяльності, що має свою структуру. Основні структурні блоки самостійної роботи: мотив, мета, зовнішні умови та способи.

Мотив є джерелом діяльності і виконує функції спонукання, змістовності. Конкретними мотивами здобувачів вищої освіти можуть бути: цікавість, бажання отримувати стипендію, страх відрахування. Результати соціологічних та психологічних досліджень показують, що пізнавальний (інтерес до знань) та професійний (бажання оволодіти майбутньою професією) мотиви поки не виступають головними мотивами самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Мета викладача не повинна обмежуватися тим, щоб здобувач вищої освіти отримав деяку окрему інформацію з курсу. Вона більш широка: формування і розвиток пізнавальних і професійних мотивів, засвоєння способів вирішення проблем і навичок професійного мислення тощо. Мета здобувача вищої освіти (особливо на початковому етапі розвитку самостійної роботи) повинна передбачати конкретний досяжний і порівняно близький за часом результат, наприклад, вирішення конкретної проблеми. Конкретною метою самостійної роботи здобувачів вищої освіти може бути: запам'ятовування тексту для переказу або лише певних даних із тексту, засвоєння логіки роздумів автора тощо. Сила мети визначається силою зв'язку з мотивом: чим тісніше цей зв'язок, тим ймовірніше досягнення мети.

Мета реалізується в процесі здійснення способів діяльності. Такий розбіг мети (у викладача – загальна і віддалена, а у здобувача вищої освіти – конкретна і близька) об'єктивно необхідний для успішного виконання самостійної роботи.

Способи – це конкретні прийоми та операції, за допомогою яких досягається мета. Прикладами способів самостійної роботи здобувачів вищої освіти можуть бути: вільне читання тексту з визначенням головної думки, трикратне повторення матеріалу, колективна критика певної теорії в групі здобувачів вищої освіти, складання схеми тексту тощо.

Ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від якості планування, організації цієї роботи та регулярності контролю. Викладач має здійснювати цілеспрямоване управління самостійною діяльністю здобувачів вищої освіти, забезпечувати пізнавальну активність, проблемність, професійну спрямованість, а також індивідуалізацію їх навчання. Індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти робить освітній процес більш ефективним.

Здобувачі вищої освіти, які приходять до вищих навчальних закладів, як правило, мають недостатні навички самостійної роботи. Особливо важливим це є для першокурсників, входження яких в професійне навчання часто має проблемний характер, зумовлений їх неготовністю до системи навчання в академії, що провокує переживання здобувачами вищої освіти кризи успішності і компетентності.

У формуванні позитивного ставлення здобувачів вищої освіти до навчальної дисципліни, забезпеченні їхньої спрямованості на провідні види навчальної діяльності викладач є головною фігурою. Саме особистість викладача, його ставлення до своєї справи, рівень майстерності зумовлюють формування потреби в знаннях, бажання глибоко та досконало вивчати дисципліну. З огляду на це перед проведенням самостійної роботи викладач повинен уважно проаналізувати уміння та ставлення кожного здобувача вищої освіти до самостійної роботи й у подальшому, відповідно до психологічних особливостей здобувачів вищої освіти, вибирати конкретні завдання та визначати час на їх виконання. До того ж необхідно формувати у здобувачів вищої освіти бажання самостійно здобувати знання, виявляти ініціативу та готовність обговорювати результати своєї роботи та проблеми, які виникли під час реалізації самостійної роботи.

Доведено, що **темперамент** людини протягом життя у своїй основі не змінюється і залежить від фізіологічних особливостей організму. Тому визначення та врахування темпераменту здобувача вищої освіти при організації його самостійної роботи – одне з важливих завдань викладача. Наприклад, у сангвініка, як правило, не виникає проблем із самостійною роботою, враховуючи те, що люди-сангвініки легко пристосовуються до будь-яких вимог, оточення, колективів, установ. Вони працюють досить швидко, але за необхідності можуть уповільнити темп і виконати роботу з особливою точністю й ретельністю.

Меланхолік виконує роботу повільніше, ніж сангвінік. Тому на виконання самостійної роботи таким здобувачам вищої освіти необхідно виділити удвічі більше часу. Меланхоліка швидко стомлює будь-яка діяльність, навіть легка і приємна, його лякають нові завдання і великі обсяги роботи. Тому щоб меланхолік якісно виконав роботу, викладачеві доцільно розподілити завдання на частини. Саме здобувачі вищої освіти з цим типом темпераменту в процесі навчання потребують найчастіших консультацій з викладачем та його підтримки.

Найскладніше буде самостійно працювати над навчальним матеріалом *холерику*, якому досить складно надовго зосередитися на одній роботі. Він швидко стомлюється від рутини, одноманітності. Як правило, все робить надзвичайно швидко і неякісно, часто не доводить справ до кінця. Завдання здобувачу вищої освіти -холерику слід, як і меланхоліку, видавати невеликими частинами. Розпорядження й інструкції холерики переважно не дослуховують до кінця, не вникають глибоко в суть справи, тому слід інформувати холерику стисло, небагатослівно, акцентуючи його увагу на основних аспектах. Не зайве також перевірити, чи зрозумів холерик суть справи.

Флегматик виконує сумлінно, якісно, але надзвичайно повільно. В кожен проблему флегматик намагається вникнути якнайглибше. Флегматик – це людина, яка спочатку все ретельно продумає, прорахує, виважить і лише потім скаже чи зробить. Він не здатний швидко зорієнтуватися, тому усі завдання потрібно видавати йому заздалегідь.

Враховуючи особливості темпераменту кожної людини, доцільно на початку семестру проводити тестування здобувачів вищої освіти для складання психологічного «портрета» всієї групи і кожного здобувача вищої освіти окремо. Визначається тип індивідуальності: рівень інтелектуального розвитку, головний тип темпераменту, мотив, самооцінка, додатково оцінюється рівень підготовки з обраної дисципліни. На основі цього подальше навчання окремого здобувача вищої освіти та групи в цілому ведеться за індивідуальним пакетом завдань з урахуванням рівня підготовки, здібностей та інтересів.

Отже, щоб організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти була ефективною, необхідно забезпечити в цьому процесі врахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти.

Створюючи систему самостійної роботи здобувачів вищої освіти, необхідно, по-перше, навчити їх вчитися і це потрібно робити з перших занять; по-друге, ознайомити з психофізіологічними основами розумової праці, технікою її наукової організації, враховуючи специфіку предмета, складність навчальної дисципліни, мету її вивчення. Ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від рівня допомоги викладача. Мінімальна допомога полягає в тому, що викладач тільки ставить певну мету, максимальна – передбачає поставлення навчальної мети і розкриття засобів її досягнення у вигляді деталізованої алгоритмічної інструкції.

Самостійність співвідноситься із самореалізацією особистості, її активністю щодо внутрішнього спонукання без зовнішнього примусу, відносно незалежністю. Для вищого рівня розвитку самостійності здобувачів вищої освіти у процесі навчально-пізнавальної діяльності типовим є продуктивний творчий характер діяльності, а не стереотипність рішень, що приймаються, дій самої особистості. Рівень її розвитку залежить від умов, у яких розривається особистість, характеру її відносин із суб'єктами навчальної діяльності вищого фармацевтичного навчального закладу.

Здобувачів вищої освіти, у яких самостійність у навчанні розвинута достатньо, називають «автономними», незалежними від сторонньої допомоги, а тих, у кого уміння самостійно вчитися не розвинені, можна назвати «залежними».

Здобувачі вищої освіти *«автономного типу»* вбачають основний сенс навчання у здобутті потрібних їм професійних знань, умінь та навичок. У них критерії успішності навчання не зводяться до отримання оцінок. Ці здобувачі вищої освіти вважають, що успіх їх професійного розвитку в навчанні суттєво залежить від їх особистих якостей і зусиль, що докладаються. Вони ретельно контролюють та критично оцінюють свою навчальну діяльність у ході виконання кожного завдання. Здобувачів вищої освіти *«залежного типу»* можна поділити на дві підгрупи.

Здобувачі вищої освіти першої підгрупи, незважаючи на низьку успішність навчання, оцінюють свою навчальну діяльність як досить успішну для себе. Вони погоджуються на менші результати, щоб не витратити більших зусиль та часу, не напружувати думки, не робити щось нове, незвичне. Вони

вважають, що оцінка при перевірці знань, вмінь і навичок залежить переважно від випадку (талану). Здобувачі вищої освіти другої підгрупи оцінюють своє навчання як неуспішне. Вони бажають отримувати вищі оцінки, і багато хто з них витрачає на підготовку велику кількість часу. Однак вони не усвідомлюють залежності успіхів у навчанні від розвиненості в них особистих психічних властивостей, навчальних умінь та умінь мислення, тому не намагаються розвивати, тренувати власні психічні процеси, вміння, навички (пам'ять, уміння порівнювати, виділяти головне, узагальнювати; швидко й усвідомлено читати та конспектувати тощо), від яких залежить ефективність самостійної навчальної роботи. Їхня діяльність безсистемна, нераціональна, неоптимальна, їм часто потрібна зовнішня допомога під час підготовки до занять.

Отже, розвиток самостійності є процесом переходу від зовнішнього керівництва до самоуправління, самоорганізації своєї навчальної діяльності. Для ефективної самостійної навчальної роботи здобувач вищої освіти повинен оволодіти раціональними, оптимальними способами навчання, мислення, здобуття інформації.

Професійне спрямування викладання не повинно стати єдиним мотивом самостійної навчальної діяльності. Кожен викладач має знаходити ще й інші мотиви плідної навчальної праці, спираючись при цьому на індивідуальні інтереси, особливості кожного здобувача вищої освіти. Такими мотивами можуть стати особистісні мотиви, вирішення життєвих проблем, економічна зацікавленість у майбутній професії, самоутвердження особи, спілкування та ін.

Результати самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежать від таких факторів:

1. Наявності у здобувачів вищої освіти сформованих умінь і навичок навчально-пізнавальної діяльності: вміння конспектування на лекції та роботі з книгою; володіння логічними операціями (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, визначення понять, правила систематизації та класифікації).

2. Специфіка пізнавальних психічних процесів: увага, пам'ять, мова, спостережливість, інтелект і мислення. Слабкий розвиток кожного з них стає серйозною перешкодою у навчально-пізнавальній діяльності майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

3. Працездатність, яка забезпечується фізичним станом особистості. Результат навчання оцінюється не кількістю повідомленої інформації, а якістю її засвоєння, вмінням її використовувати та розвитком здібності до подальшого самостійного професійного розвитку.

4. Оволодіння оптимальним стилем роботи, що забезпечує успіх здобувачів вищої освіти у навчально-пізнавальній діяльності. Чергування праці і пауз у роботі, періоди відпочинку, індивідуально обґрунтована норма тривалості сну, перевага вечірніх або ранкових занять, стресостійкість на іспитах і особливості підготовки до них.

5. Рівень вимог до себе, який визначається самооцінкою майбутнього фахівця фармацевтичної галузі.

МОТИВАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Активна самостійна робота здобувачів вищої освіти можлива тільки за наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильніший мотивувальний фактор – підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Формування мотивації здобувачів вищої освіти під час аудиторних занять до вивчення дисципліни відбувається шляхом демонстрації зв'язку основних її положень з навиками і знаннями майбутнього фахівця фармацевтичної галузі, які передбачаються освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Тобто необхідно показати, які знання і навички, набуті при вивченні дисципліни, будуть необхідні здобувачу вищої освіти в його подальшій професійній діяльності або при вивченні наступних дисциплін.

До внутрішніх чинників, що сприяють активізації самостійної роботи, належать:

- корисність виконуваної роботи (усвідомлення доцільності результатів роботи в професійній підготовці);
- участь здобувачів вищої освіти у творчій діяльності (участь у науково-дослідній, методичній роботі, що проводиться на певній кафедрі);
- інтенсивна педагогіка (уведення в освітній процес активних методів – ігровий тренінг, в основі якого лежать інноваційні та організаційно-діяльні ігри);
- участь в олімпіадах з навчальних дисциплін, конкурсах науково-дослідних або прикладних робіт тощо;
- мотивувальні фактори контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинг, тести);
- заохочення здобувачів вищої освіти за успіхи у навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання, заохочувальні бали) та санкції за погане навчання;
- індивідуалізація завдань, що виконуються як в аудиторії, так і поза нею, постійне їх оновлення;
- особистість викладача – приклад для здобувача вищої освіти як професіонал, як творча особистість;
- циклове навчання – «метод занурення» (інтенсифікація вивчення матеріалу, проведення багатогодинного практичного заняття, що охоплює декілька тем курсу і спрямоване на вирішення наскрізних завдань).

КЕРІВНИЦТВО САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Під керованою самостійною роботою слід розуміти процес самостійного набуття знань, оволодіння навичками та вміннями, керований викладачем опосередковано (через методичні рекомендації, посібники, інструкції, алгоритми) або самим здобувачем вищої освіти (через визначення цілей роботи,

вибір ефективних шляхів їх досягнення та самооцінки). Тому одним із найважливіших завдань викладачів є допомога здобувачам вищої освіти в оволодінні ними. При цьому необхідно ретельно планувати не тільки аудиторну, але й позааудиторну навчальну роботу здобувачів вищої освіти. Здобувачам вищої освіти з низьким рівнем підготовки прищеплення навичок самостійної роботи доцільно здійснювати на аудиторних заняттях і обов'язково під керівництвом викладача.

Кожен викладач, залежно від цілей самостійної роботи, у процесі управління нею визначається зі ступенем власного втручання у хід виконання завдань самостійної роботи і займає різні рольові позиції, що забезпечують виявлення відповідного рівня самостійності здобувача вищої освіти.

1. Інформатор (транслятор), тренер, контролер – виступає джерелом інформації, інформує про мету, завдання, пояснюючи хід виконання того чи іншого завдання та детально роз'яснює, навчає діям здобувача вищої освіти щодо їх виконання. Самостійна робота при цьому виконується під його контролем, за його активного втручання в самостійну діяльність і вимагає чіткого виконання рекомендацій та інструкцій. Робота виконується під наглядом викладача.

2. Керівник, ментор, наставник – чинить вплив на діяльність і продуктивність самостійної роботи здобувача вищої освіти для досягнення конкретної мети. При цьому він планує, інформує, організовує та забезпечує виконання самостійної роботи, певною мірою допомагає вирішенню проблем, але, хоча й активно втручається в самостійну діяльність здобувача вищої освіти, уникає детального роз'яснення самостійних дій здобувача вищої освіти. Робота виконується без нагляду викладача.

3. Координатор, експерт – спрямовує роботу, координує діяльність, допомагає планувати роботу, полегшує процес виконання завдань та пошуку альтернативних рішень, робить висновки. Активність втручання в роботу здобувача вищої освіти залежить від конкретної ситуації.

4. Консультант, порадник, фасилітатор – порадник щодо напрямків виконання самостійних робіт, допомагає виконати ті чи інші дії, дозволяє епізодичне втручання в самостійну діяльність, підтримує і розвиває здібності, створює сприятливі умови, обговорює зі здобувачем вищої освіти проблеми, що розглядаються, висловлює власну думку, корегує результати спільної діяльності.

5. Модератор – не втручається у хід самостійних пізнавальних дій, а лише оцінює їх і, якщо необхідно, ставить питання для роздумів, стимулює мислення, тобто спрямовує діяльність. Керована самостійна робота – це цілеспрямована діяльність викладачів і здобувачів вищої освіти для системного засвоєння особистістю професійно важливих знань, умінь і навичок.

Керована самостійна робота здобувачів вищої освіти має бути ретельно організованою і проконтрольованою викладачем. Керівництво самостійною роботою – це індивідуально-консультативна форма організації навчальної роботи викладача зі здобувачами вищої освіти, яка здійснюється шляхом

створення необхідних умов для виявлення і розвитку індивідуальних здібностей здобувача вищої освіти на основі особистісно-діяльнісного підходу.

Керування самостійною роботою здобувачів вищої освіти суб'єктами її організації (викладачами) здійснюється за такими етапами:

- визначення мети як стратегії вивчення дисципліни, конкретизація навчальних пізнавальних завдань відповідно до змістового модуля;
- визначення змісту самостійної роботи здобувачів вищої освіти з кожного модуля;
- конкретизація видів самостійної роботи та моделей діяльності здобувача вищої освіти під керівництвом викладача в процесі виконання індивідуальних завдань;
- створення позитивної мотивації на всіх етапах спільної діяльності;
- підготовка (мотиваційна, технологічна) здобувачів вищої освіти до виконання завдань самостійної, індивідуальної роботи;
- поточний контроль результативності організації самостійної, індивідуальної роботи та постійна її корекція при виконанні завдань усіх рівнів складності; – контроль і оцінка успішності виконання навчальних завдань;
- оцінка (самооцінка) сформованості у здобувачів вищої освіти пізнавальної (бажання працювати, задоволеність результатами), емоційної (налаштування на спільну роботу з викладачами, самопочуття, працездатність) активності.

Навчальний час, відведений для індивідуально-консультативної роботи викладача зі здобувачами вищої освіти, визначається навчальним планом і становить 10-20% загального обсягу навчального часу (залежно від форми навчання та освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки), відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Індивідуально-консультативна робота, як правило, проводиться у вигляді консультацій при підведенні підсумків самостійної роботи здобувачів вищої освіти з метою отримання здобувачем вищої освіти відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, пояснення певних теоретичних положень та їх практичного застосування, а також у процесі роботи здобувачів вищої освіти над курсовими та дипломними роботами (проектами) тощо.

Ефективність виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи визначається рівнем педагогічного керівництва. У разі здійснення такого виду навчальної діяльності важливим є:

- спрямованість усіх форм і методів керівництва і контролю на набуття навичок самоосвіти, творчого пошуку вирішення поставлених завдань у ході їх самостійного виконання;
- здійснення систематичного зворотного зв'язку, який повинен проявлятися у процесі лабораторних, практичних і семінарських занять, колоквиумів, консультацій при індивідуальних бесідах викладача зі здобувачами вищої освіти тощо;
- чітке планування викладачем самостійної роботи здобувачів вищої освіти та інформування про цей план на вступному занятті.

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Контроль самостійної роботи здобувачів вищої освіти є складовою частиною системи навчання як один з факторів, що стимулюють підвищення успішності.

Вимоги до контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- об'єктивність перевірки та оцінки;
- індивідуальний характер контролю;
- система, регулярність;
- гласність, всебічність перевірки, яка має охоплювати всі модулі дисципліни;
- диференційованість перевірки, яка передбачає врахування специфіки програмного матеріалу, предмета, індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти;
- різноманітність форм контролю і всебічність, що створюють умови для реалізації функцій контролю, підвищення інтересу здобувачів вищої освіти до його проведення і результатів;
- етичність ставлення до здобувачів вищої освіти, повага до них.

Контроль компетентностей здобувачів вищої освіти є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного опанування здобувачем вищої освіти навчального матеріалу та міцність його засвоєння.

Основними формами контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти є поточний (під час практичних, лабораторних, семінарських занять у вигляді експрес-опитування, співбесіди, тестових завдань, контрольних робіт, колоквиумів, контролю практичних умінь і навичок) та підсумковий (контроль питань, тем, які виносяться на самостійне вивчення, реферати, курсові роботи, державна атестація).

Залежно від особливостей дисципліни, характеру самостійної роботи викладач може встановити такі форми контролю:

- поточний контроль (захист) виконаних лабораторних робіт;
- поточний контроль виконаних практичних завдань, зокрема письмових модульних контрольних робіт;
- тестовий чи інший контроль тем (модулів), винесених викладачем на самостійне опрацювання здобувачів вищої освіти;
- поточний контроль засвоєння матеріалу семінарських, практичних занять на основі відповідей на запитання, повідомлень, доповідей, дискусій тощо;
- усна доповідь та/або письмовий звіт про розв'язання ситуаційних завдань тощо;
- індивідуальна чи колективна робота (проект), передбачена навчальною програмою з дисципліни, що потребує формування практичних навичок і умінь здобувачів вищої освіти;

- звіт про проходження практики, науково-дослідну роботу (чи її етапи);
- стаття, тези виступу та інші публікації в наукових, науково-популярних, навчальних виданнях за підсумками самостійної навчальної та науково-дослідної роботи.

Викладачами розробляється система визначення якості виконаних здобувачем вищої освіти завдань для самостійної (індивідуальної) роботи та рівня набутих ним знань, умінь, навичок, що передбачає оцінювання у балах усіх результатів, досягнутих під час проведення всіх форм контролю.

За кожне завдання у форматі змістового модуля здобувач вищої освіти отримує оцінку в балах. Кожен вид робіт оцінюється, виходячи з максимальної кількості балів. За правильне оформлення і складання термін, що передбачено кожного передбаченого виду роботи нараховуються додаткові бали, що спонукає здобувача вищої освіти до необхідності готуватися до семінарських, практичних, лабораторних занять. Бали, які набрані здобувачем вищої освіти при виконанні всіх видів робіт протягом модуля, сумують.

Отже, компетентність, конкурентоздатність, динамізм та інформованість сьогодні стають головними якостями особистості, що впливають на її професійне самовизначення і становлення. Значну роль у розвитку індивідуальності, саморозвитку, самоосвіти, застосування одержаних знань та досягнення професійного успіху майбутнього фахівця фармацевтичної галузі відіграють викладацькі кадри. Головним у стратегічній лінії організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на кафедрах ПДАФКіС є не оптимізація її окремих видів, а створення умов високої активності, самостійності і відповідальності здобувачів вищої освіти в аудиторії і поза аудиторією, а також під час усіх видів освітньої діяльності. Контроль компетентностей, знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного опанування здобувачем вищої освіти навчального матеріалу та якість його засвоєння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасімова Н.Є., Герасімова І.В., Уварова В.О. Психологія: самостійна робота студентів: навч.-наук. посіб; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, ННІ пед. освіти, соц. роботи і мистецтв. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. 56 с.
2. Герман Н. А., Тягунова Н. В. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання. *Вища школа*. 2010. № 4-5. С. 53–61.
3. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці. *Рідна школа*. 2006. № 7. С. 19–21.

4. Друзь І. М. Самостійна робота студентів як важливий чинник професійної підготовки майбутніх фахівців *Пробл. інж.-пед. освіти*: зб. наук. пр. Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2011. Вип. 30-31. С. 127–133.
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Енциклопедія освіти. Гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Ілляшенко Л. Активні форми навчання – необхідна умова підготовки фахівця-професіонала. *Освіта, технікуми, коледжі*. 2008. 1 (20). С. 28–29.
8. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: Учебн. пособие. К.: Вища школа, 1990. С. 15.
9. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. [2-е изд.]. М. : Изд. центр Академия, 2005. 352 с.
10. Педагогічна майстерність: [підручник]. За ред. І.А. Зязюна. [3-є вид.] К. : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
11. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті *Основна школа*. 2005. № 3/4. С. 51–52.
12. Психолого-педагогический словарь. Сост. Рапацевич Е.С. Минск: «Совр. слово», 2006. 685 с.
13. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: [навчальний посібник]. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.
14. Савченко Т.Л. Деякі теоретичні аспекти професійного становлення та фахової діяльності особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2008. Т. 5, Вип. 8. С. 171–176.
15. Словник-довідник з професійної педагогіки. За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 364 с.
16. Чобітько М. Г. Готовність педагога до організації особистісноорієнтованого навчання учнів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2008. Вип. 1. С. 222–235.
17. Шимко І. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі. *Рідна школа*. 2005. № 8. С. 34–35.\